ИЗВЕСТИЯ НА МУЗЕИТЕ ОТ ЮЖНА БЪЛГАРИЯ
REPORTS OF THE MUSEUMS IN SOUTH BULGARIA

1975, том I, с. 17—28 Постъпила на 20. III. 1975
1975, vol. I, p. 17—28 *Enlisted on 20. III. 1975*

РАЗКОПКИ НА НЕБЕТТЕПЕ В ПЛОВДИВ ПРЕЗ 1969 Г.

ПЕТЪР ДЕТЕВ

EXCAVATIONS ON NEBETTEPE IN PLOVDIV IN 1969

PETER DETEV

ABSTRACT. The announcement briefly describes the excavations carried out on 'Nebettepe' in Plovdiv in 1969. Remains from an eneolitic dwelling, a public building and some coins from the time of Roman rule have been discovered as well as many fragments of pottery among which such from old-Bulgarian time (X—XVI c.).

Археологически разкопки на Небеттепе в Пловдив са провеждани от 1935 до 1937 г., когато тепето е преустройвано за парк[1], а сондажни разкопки — през 1960 и 1961 г.[2] От придобитите археологически материали се установи, че на Небеттепе е съществувало праисторическо селище през бронзовата и желязната епоха. Това стана причина през 1969 г. да се започнат разкопки за цялостното разкопаване и проучване на селището. Разкопките се проведоха през май, юни и юли по научно-стратиграфския метод с план-квадратна мрежа в югозападния край на тепето (обр. 1), тъй като по същото време се разкопаваше, разкриваше и реставрираше северозападната част на крепостната стена. През юли с. г. дейността на Националния институт за паметниците на културата — клон Пловдив, така се разшири, че се затлачи с материали площта, която се разкопаваше, и това стана причина да се прекратят разкопките.

До този момент беше разкопана в югозападния сектор на Небеттепе площ от 300 кв. м на дълбочина от 0,50 до 3,75 м. На това място културните пластове лежат върху сиенитни скали. В източния край на изкопа дебелината им достигаше на дълбочина до 50 см, а в западния — до 4 м. В разкрития профил с посока изток—запад по границата между ар 1,2 и ар 3,4 се очертаха следните културни пластове: От 0 до 0,50 м дълбочина попаднахме на много фрагменти от глинени и порцеланови съдове — три питуса, характерни за възрожденската епоха. Между тях се намериха фрагменти от възрожденска, старобългарска, византийска, римска, елинистична керамика и други предмети. 2. От 0,50 до 0,95 м дълбочина се откри слой с фрагменти от старобългарски глинени съдове. 3. От 0,95 до 2,05 м в ар 2, кв. *Б*, *В*, и ар 4, кв. *Б*, *В*, се откриха между скалите останки от два пода на жилища, глинени съдчета и фрагменти, характерни за каменно-

ЛЕГЕНДА:

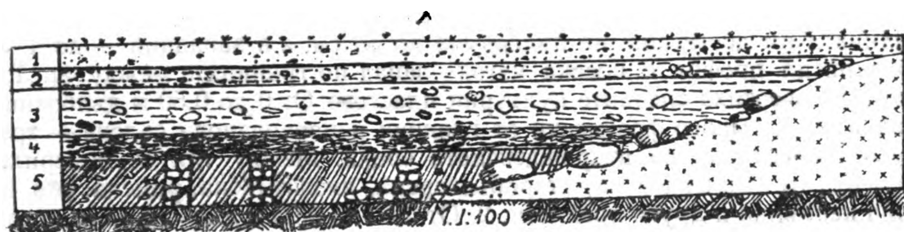
Ант. креп. зид

Ант. сграда

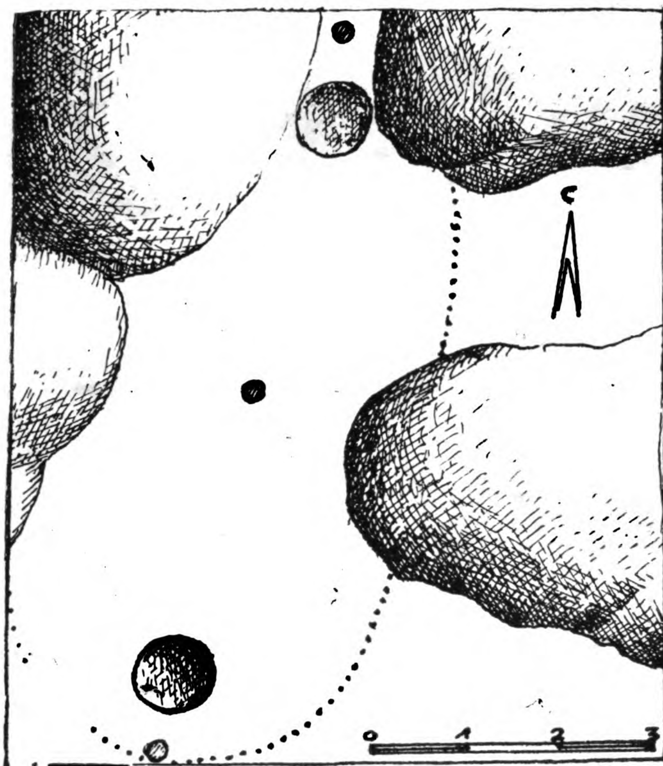
Нови паркови съоръжения

0 5 10 15 20 м

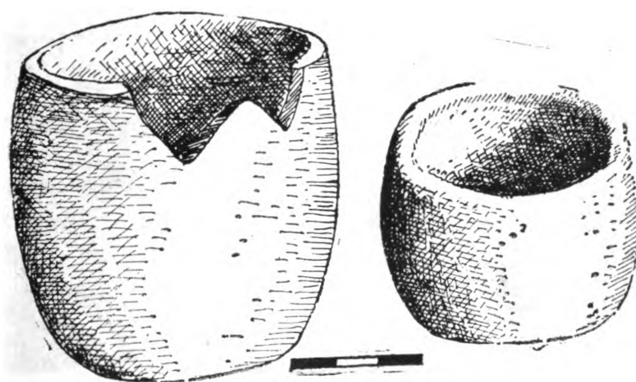
Обр. 1. Скица от разкопаното място от Небеттепе
Fig. 1. Esquisse des fouilles à Nébettépé

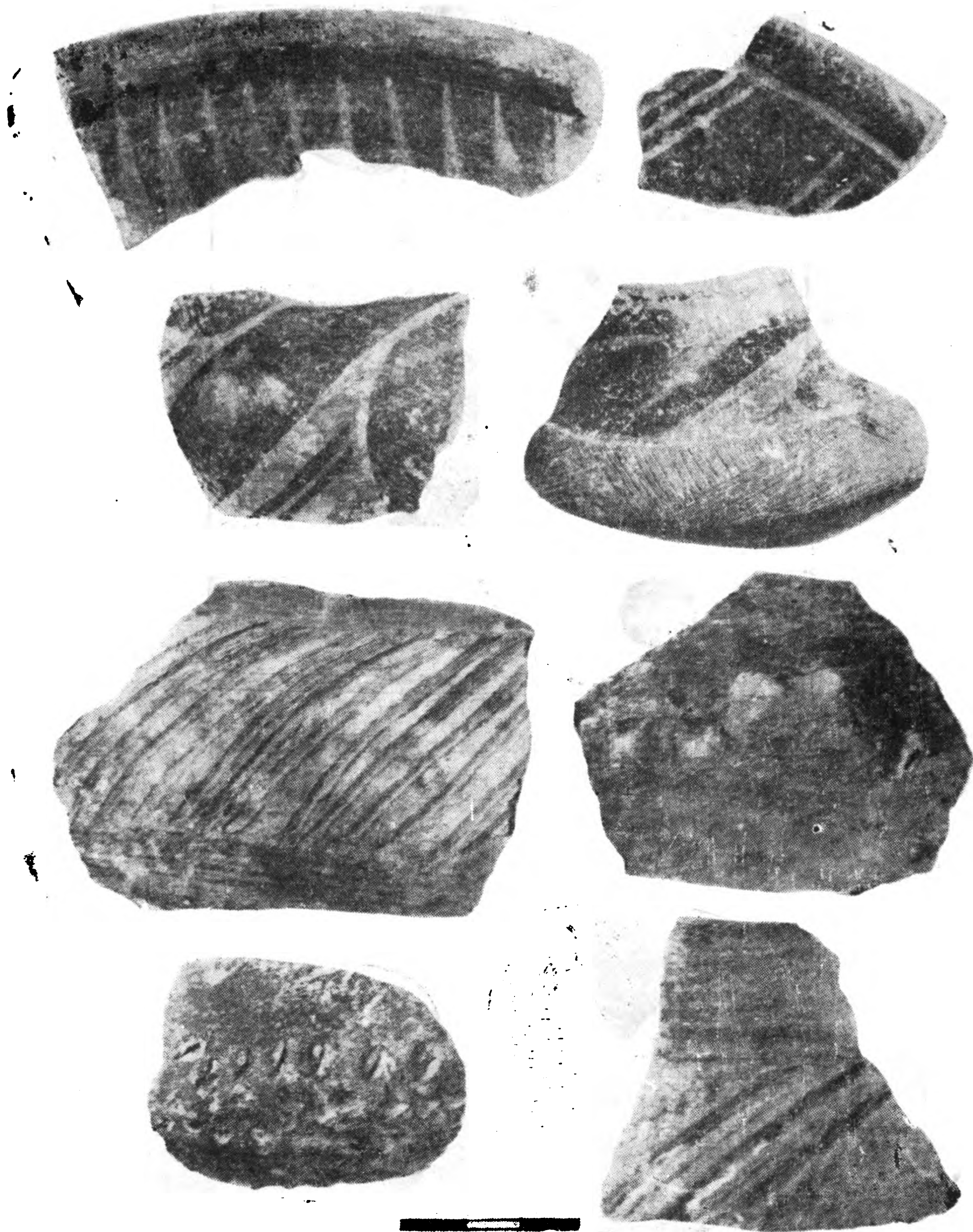
Обр. 2. Профил на културните наслоения
Fig. 2. Profil des couches culturelles

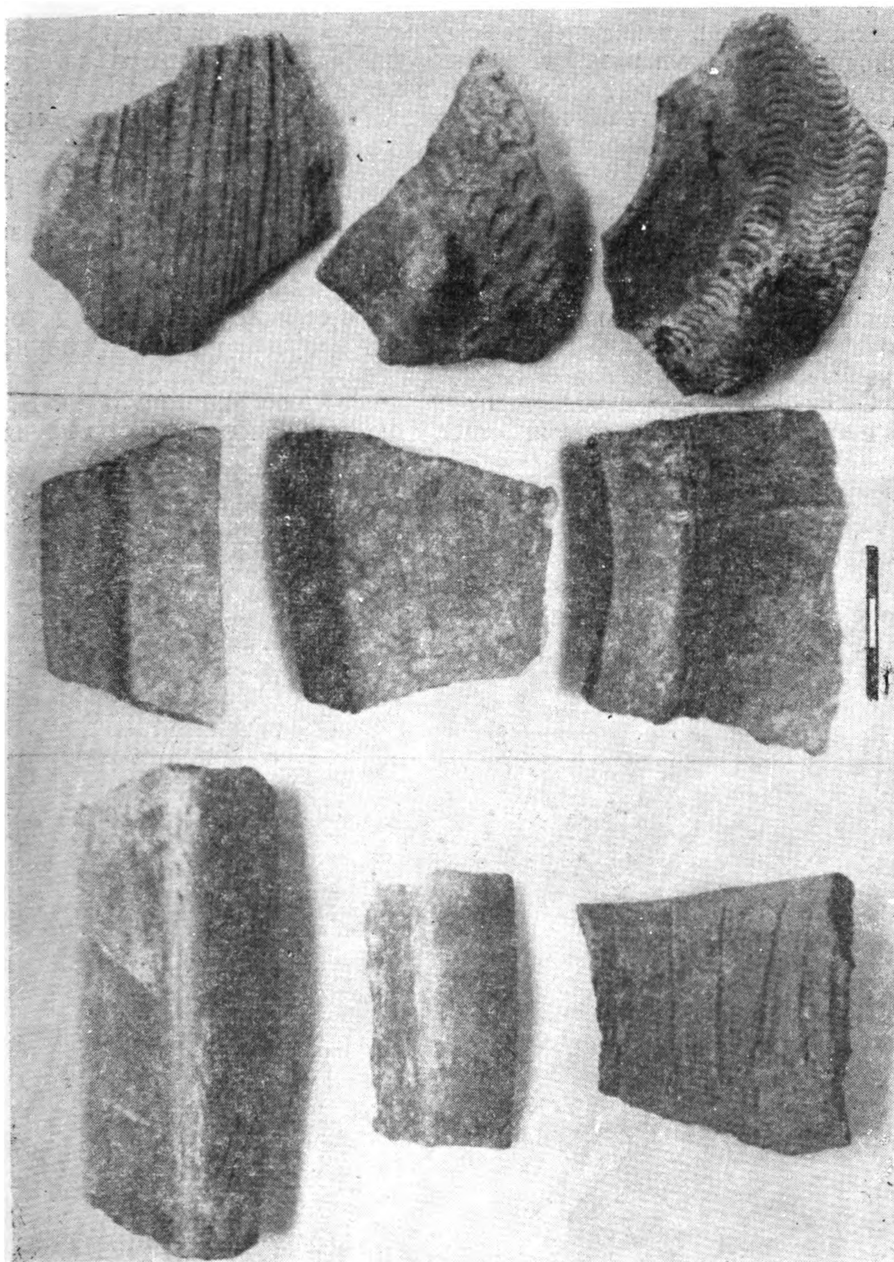
Обр. 3. Под на енеолитно жилище
Fig. 3. Plancher d'une habitation énéolithique

Обр. 4. Глинени чашки
Fig. 4. Coupes en argile

Обр. 5. Фрагменти от енеолитни глинени съдове
Fig. 5. Fragments de vases énéolithiques en argile

Обр. 6. Фрагменти от енеолитни глинени съдове
Fig. 6. Fragments de vases énéolithiques en argile

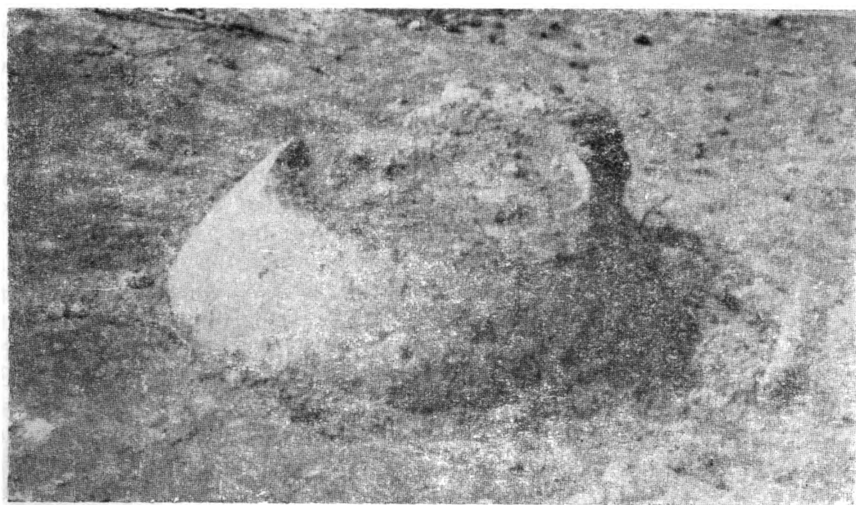
медната епоха, а в самия слой се намериха фрагменти от сиви тракийски, късноримски и ранновизантийски глинени съдове. И под тези слоеве следваше друг слой от 2,05 до 2,55 м, в който изобилствуваха пепел, чернилки от изгорели органични материали, въглени и извънредно много тухли, керемиди, фрагменти от глинени съдове и материали от изгорена обществена сграда, чиито основи разкопахме от 2,55 до 3,75 м дълбочина (обр. 2).

Откритите при разкопките археологически материали са доста разнообразни и интересни. Разгледани в хронологичен ред на тяхното натрупване на това място на селището, заслужава на първо място да се приеме, че първото заселване на хора на Небеттепе е станало не през къснобронзовата[3] или младожелязната епоха, както допущаше Иречек,[4] а много по-рано.

Споменахме по-горе, че под на жилище се намираше в ар 2, кв. *Б*, *В*. Той е имал неправилна овална форма. Билото на жилището се е крепяло

Обр. 7. Монети: *а* — Траян Деций; в — Требониен Галл
ig. 7. Monnaies: *a* — Traïanus Décius; b — Trebonianus Gallus

Обр. 8. Глинен питус
Fig. 8. Pithos en argile

на три кола. По всичко изглежда, че то е приличало на колиба без стени. Възможност за влизане и излизане се открива само в югозападния му край. До северния и южния край на пода му е имало по едно огнище с диаметър около 0,80 м (обр. 3). На самия под на жилището намерихме една малка глинена чашка с черен цвят и ощърбено устие (обр. 4, 1), фрагменти от лъскавочерни разлати глинени съдове и купи, рисувани с графит (обр. 5), керемиденочервени съдове, украсени с мидена черупка или вдлъбвания с пръсти и острия и други орнаменти, характерни за късния енеолит у нас. Такава керамика намерихме и върху останките от под на жилище в ар 4, кв. *Б*, *В*. Върху него се откриха два двойноконусовидни прешлена, глинена чашка, подобна на откритата в първото жилище (обр. 4,2), и много фрагменти от енеолитни глинени съдове, представени в обр. 6. Незначителната дебелина на сметния насип и ограниченият брой фрагменти от глинени съдове показват, че през късния енеолит тези две жилища са съществували кратко време.

Твърде голям интерес представляват и откритите основи на изгоряла обществена сграда (обр. 1). На места те бяха разкрити до 2 м дълбочина. От северната страна зданието се покриваше от една средновековна крепостна стена, дебела около 3 м. Макар че нямах възможност до доразкопая северния край на зданието поради затлачване на терена, впоследствие беше разкрит от други разкопвачи. Основите на източния ѝ край са много разрушени, защото тук скалното гърбище доста се издига, а югоизточният ъгъл на зданието е разрушен при направата на стълбище. Дебелината на зидовете му е около 60 см. Те са иззидани от ломени камъни, споени с червен хоросан, в който има доста парчета от чукани керемиди. Хоросанът е изсипван между камъните в голямо изобилие, поради което се е разливал и втвърдявал навън от двете страни на зидовете. Причината за това е тая, че запазената част на зидовете са строени в изкопи на дълбочина до 1,70 м.

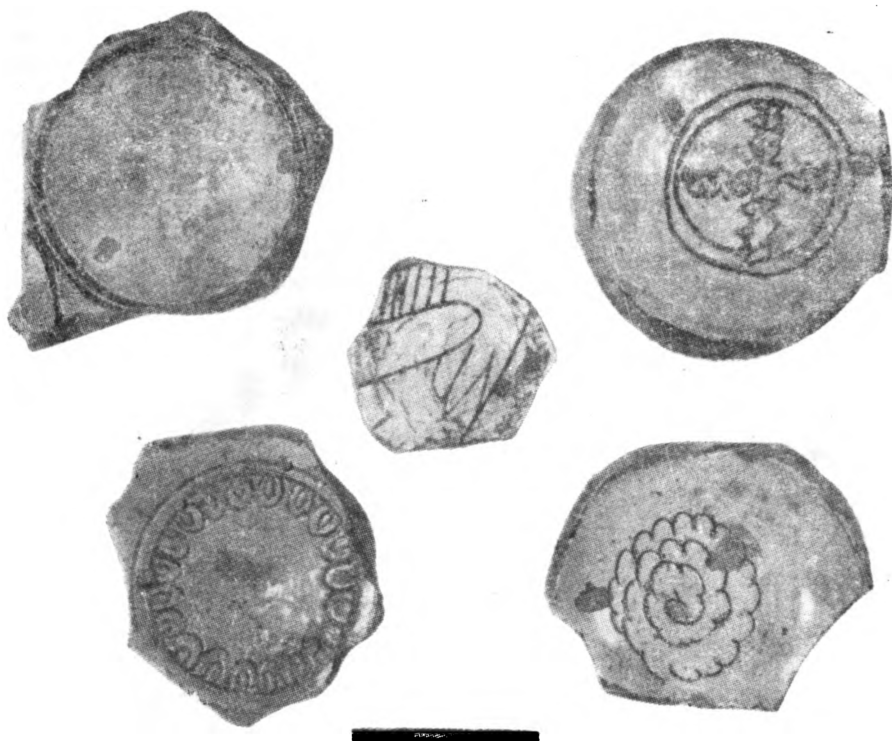

Обр. 9. Бронзова апликация, изобразяваща фигура на човек
Fig. 9. Applique de bronze reré — sentant la figure d'un homme

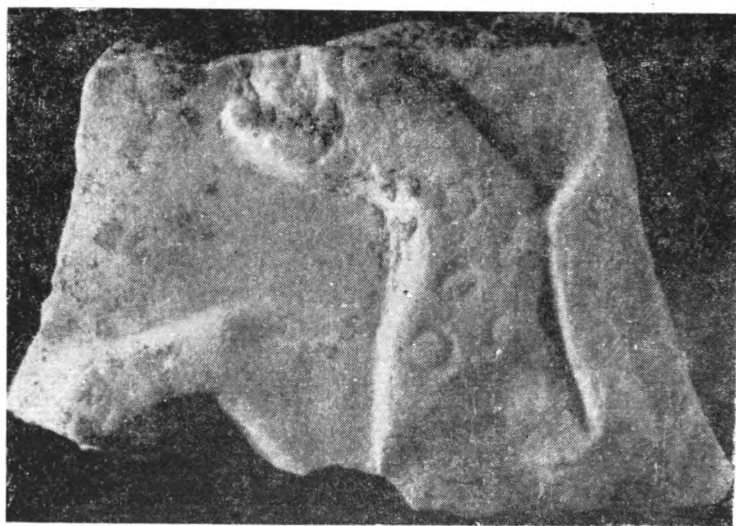
Основите на разкритата сграда очертават 6 помещения, стълбище и коридор. В сметта на помещение *К* открихме мраморен постамент за цилиндрична колона, висока 30 см, с квадратна основа и страна 40 см. Дали той е от тази сграда или от друга, нищо не може да се каже, тъй като постаментът е захвърлен на това място. При почистването на пръстта в същото помещение намерихме една сребърна монета, сечена през царуването на Траян Деций (249—251 г.). Върху лицевата ѝ страна е представен бюстът на владетеля с брада, лъчиста корона надясно и надпис: IMPCMQTRAIANVS DECIVS, а на опъката страна на монетата — Виктория в ход наляво, държаща в дясната си ръка лавров венец, а в лявата — палмово клонче, и надпис: VICTORIA AVG (обр. 7) [5]. А при почистването на източния зид в помещение *Е* бе открита една златна монета, сечена през царуването на императора Требониен Галл (251—253 г.). На лицевата страна на монетата е представен бюстът на владетеля надясно с брада, лавров венец на главата и надпис IMPCAEC VIBTREB GALLVS AVG, а на опаката страна на монетата — Церера (ANNONA) права надясно, поставила левия си крак върху предната част на кораб, в дясната си ръка държи обърнато копие, а в лявата ръка — класове, и надпис: ANNONA AVG (обр. 7,б). [6]. Тези монети датират съвсем точно времето, когато е изгоряла сградата. По всяка вероятност това изгаряне е станало от готите през 251 г.[7] Много по-трудно е да се определи предназначението на тази сграда, тъй като от нея са останали само основите ѝ. Възможно е тя да е била използвана като granarium (αποτηχη) или за horrea publica, понеже през римското владичество Небеттепе е било стратегически пункт. На тази мисъл ни навежда и откритият in sito питус (обр.8), заобиколен с римски тухли, дълги 45 см, широки 34 см и дебели 4 см, с каквито е бил постлан подът на помещение *Е*, в което открихме златната монета. В сметта, която запълваше помещенията на сградата, и най-вече в слоя изгорели материали се откриха много парчета от плоски керемиди с извити нагоре краища и корубести керемиди, с които са покривани два съседни края на плоските керемиди, тухли и твърде много части от глинени съдове. Частите от глинени съдове са изработени фино на грънчарско колело. Те са тънкостенни и много добре изпечени. Имат керемиденочервен цвят. Някои купички са излъскани с червен фирнис. Фрагментите от глинени съдове са на разлати съдове, купи, гърнета и др. Някои купи са с хлътнали дъна и дръжки. Между тях се намират части от грубо изработени, но добре изпечени до червено глинени лакриматори, питуси, тухли, керемиди (плоски и корубести), части от глинени лампички и други видове глинени предмети. Украсата на трапезните глинени съдове се състои от една или няколко вдлъбнати окръжности около долния край на шията на

Обр. 10. Фрагменти от старобългарски глинени съдове
Fig. 10. Fragments de vases anciens bulgares en argile

Обр. 11. Дъна от старобългарски глинени съдове
Fig. 11. Fonds de vases anciens bulgares

Обр. 12. Мраморен релеф на част от животинска фигура
Fig. 12. Relief en marbre d'une partie du corps d'animal

съда, дълбани със зъби на гребен линии или острия край външната страна на устията и други видове орнаменти, характерни за тракийската керамика през римското владичество. В тази смет открихме отливка на бронзова апликация, представляваща правостоящ човек, навярно войник, с вдигната от лакътя нагоре дясна ръка, държаща меч, висока 11 см (обр. 9), и много други материали.

За нас, българите, е интересно да отбележим, че от X до XVI в. на Небеттепе са живеели и българи. През време на разкопките на дълбочина от 0,50 до 0,95 м се откриха доста фрагменти от трапезни глинени съдове. Някои от тях са от червени глинени кани с дръжки, украсени с графитни ленти, а други са гледжосани с бледожълта глазура, изпъстрена със зеленикави петна. Те са от разлати глинени съдове и купи. Глазурата им е само от вътрешната страна. Някои от тях над глазурата са рисувани с ленти от зелена или кафява глазура, а на други орнаментите са дълбани с острия и след това са запълвани с кафява глазура. Обикновено на вътрешната страна на дъната са издълбани две окръжности, в които са рисувани кръстове, спираловидно навити вълновидни линии и други видове орнаменти, а другата част от съда, която се намира вън от тези окръжности, е украсявана с ленти и най-различни видове растителни и геометрични орнаменти (обр. 10 и 11).

В същия слой открихме фрагмент от мраморен релеф, дълъг около 15 см, широк 10 см и дебел 2,5 см, представляващ предна част на животно. От него са запазени само главата, шията, десният преден крак и опашката, понеже е извита нагоре към шията. По шията му има петна от вдлъбнати кръгчета (обр.12).

От 0 до 0,50 м дълбочина намерихме останки от основи на зидове на възрожденски къщи, които били съборени през 1935—1937 г., когато тепето е преустройвано за парк. В избата на такава една къща открихме три глинени питуса, в които е съхранявана вода и други течности. Един от тия питуси е висок 1 м. Има диаметър на дъното 19 см, а на устието 40 см и дебелина 2 см. Почти същата форма и размери имаха и другите два питуса. В изкопа изобилствуваха твърде много фрагменти от глинени съдове, които не се различават много от съвременните, много фрагменти от тухли и корубести керемиди, части от глинени лули и порцеланови чинии с рисунки, купувани от чужбина, и други материали.

По време на разкопките се установи, че първото заселване на хора на Небеттепе е станало през втората половина на каменно-медната епоха. През римското владичество в западния сектор на тепето е съществувала доста голяма обществена сграда, която по време на готското нападение на Филипополис е била изгорена. В тоя край на тепето се откри много старобългарска керамика, от което се вижда, че българи са живеели на Небеттепе от X до XVI в.

ОБЯСНИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

1. Д. Цончев — Приноси към старата история на Пловдив, 1938, с. 6—24.
2. П. Детев — Разкопки на Небеттепе в Пловдив, ГНМПл, V, 1963, с. 27—40; Л. Ботушарова — Стратиграфски проучвания на Небеттепе, ГНМПл, V, 1963, с. 41—46; от същия автор. — Крепостната стена на Филипопол по северните склонове на Небеттепе, ГНМПл, V, 1963, с. 77—116. Непубликувани материали от разкопките от 1961 до 1969 г.
3. Д. Цончев — цит. съч., с. 6—24.
4. К. Иречек — Пътувания по България, С., 1974, с. 186.
5. H. Cohen — Description historique des monnaies, frappées sous l'empire Romain, Paris, 1885, t. V, p. 196, n. 107.
6. Ibidem, p. 238, n. 16.

LES FOUILLES DE LA COLLINE DE NEBETTEPE À PLOVDIV EN 1969

PÉTAR DÉTÉV

Resume

Pendant les mois de mai, juin et juillet 1969, on a exécuté des fouilles sur un terrain de 300 m², dans la région sud-ouest du sommet da la colline de Nébettépe à Plovdiv, à une prcfondeur de 0,50 à 3,75 m (fig. 1). On a découvert 5 couches culturelles de l'époque de la renaissanse où l'on trouve des fondements de demeures, beaucoup de fragments de récipients en argile et en porcelaine, trois pithos similaires par la forme et la grandeur, des pièces de tuiles, de briques, des pipes en argile et d'autres matériaux. 1. De 0,50 à 0,95 m de profondeur, on a découvert une couche contenant des fragments de récipients antiques bulgares (fig. 10 et 11) et un fragment d'un relief en marbre, représentant une bête (fig. 12). 2. De 0,95 à 2,05 m de profondeur, on découvrit les débris de deux planchers d'habitations énéolithiques, l'un desquels est représenté sur la fig. 3, deux coupes en argile (fig. 4 et 12) et des fragments de récipients énéolithiques en argile (fig. 5 et 6). 3. De 2,05 à 2,55 m, on découvrit une couche de noir et de céramique brisée d'un édifice public incendie. 4. Ses fondaments furent trouvés à une prcfondeur de 2,55 à 3,75 m (fig. 2). Lédifice comprend 6 locaux, escalier et corridor (fig. 1). Dans le compartiment Nr 1 on a découvert un piédestal de colonne ronde, une monnaie en argent, battue sous le règne de Traïanus Décius (249—251) (fig. 7, a), et dans le compartiment Nr 6 une monnaire en or, battue sous le règne de Trébonianus Gallus (251—253) (fig. 7, в), un pithos (fig. 8), des fragments de récipients thraces en argile de l'époque de la domination romaine, une applique en bronze, réprésentant une figure d'homme (fig. 9) et beaucoup d'autres objets. Probablement l'édifice était incendié pendant l'assaut des Goths et servait comme horrea publica.

Des matériaux acquis on conclut, qu'il existait un peuplement temporaire, sur la colline de Nébettépé pendant la seconde moitie de l'époque cuprilithe. Dans cette région de la colline, durant la domination romaine, s'élevait un grand édifice public, qui fut incendié par les Goths. De plus, les fragments découverts des récipients antiques bulgares, témoignent, que dans cette région de la colline habitaient des Bulgares du X au XVI siècle.